

El Consell de Cent barceloní i les seves relacions amb la Diputació del General en el període 1454-1458

Isabel Sánchez de Movellán Torent*

Introducció

La cort general celebrada a Barcelona entre els anys 1454 i 1458 va ser presidida pel rei Joan de Navarra com a lloctinent general del seu germà, el rei Alfons el Magnànim. De fet, el regnat d'Alfons IV (1416-1458) va estar marcat per les llargues absències reials al Principat, fet que fomentà l'actuació repetida i, fins i tot, abusiva, del sistema de lloctinències. Aquesta circumstància de buit reial també va afavorir que altres institucions polítiques diferents de la Corona, com ara el Consell de Cent i la Diputació del General, assolissin una rellevància major.

La Diputació del General, dissenyada com a òrgan de delegació permanent del general, tenia assignades dues funcions principals: una d'econòmica, la recaptació i administració del donatiu reial, i una altra de jurídica, impulsar els procediments de contrafurs dirigits a restablir el dret general de la terra que aquests vulneraven.

D'altra banda, el Consell de Cent Jurats constituïa l'òrgan municipal suprem de la ciutat de Barcelona. A través dels registres de Deliberacions del Consell barceloní hem pogut adonar-nos de la seva constant i permanent activitat decisòria. En aquest sentit, els síndics barcelonins enviats a Corts tenien el deure de transmetre i sotmetre a deliberació del Consell tots els afers per als quals la Cort demanava el seu parer.

L'objecte del present treball és explicar la relació que, en el context d'absència del rei, va establir-se entre les dues institucions polítiques esmentades: el Consell i la Diputació. Per fer-ho ens detindrem en l'estudi d'alguns temes concrets que es van debatre en el si d'aquesta cort.

Durant la celebració de la Cort general (1454-58) es va seguir l'esquema de les Corts anteriors: el rei va obrir la Cort amb el discurs del tron *-proposició-*, on ja s'esmentaven els objectius principals de la reunió. En aquest sentit, el rei va

*. Universitat Pompeu Fabra.

manifestar la voluntat que se li atorgués efectivament el donatiu aprovat a l'assemblea anterior, i que es procedís així mateix a la reparació de greuges.

En el desenvolupament de la Cort general es va tractar de la reforma de l'administració de justícia, tema que s'arrossegava des de les darreres Corts del segle XIV, i i també de la reforma general de la Casa de la Diputació. El desenvolupament d'aquests dos temes va quedar reflectit en la promulgació d'una nova legislació.

Si bé aquest era l'ordre originari de la Cort general, el nostre estudi analitzarà en primer lloc els aspectes relatius a la reparació dels greuges, ja que en aquest punt tractarem de la composició de la Cort, la qual afecta els inicis de l'assemblea.

Els greuges

La presentació i resolució dels greuges es produí durant la celebració de la Cort general i responia a la intenció reial de posar en l'ordre adequat, en definitiva, de jutjar, els casos de transgressions jurídiques produïdes pels oficials reials i el mateix rei.

La presentació dels greuges davant el rei era un dels actes que podia donar-se durant la celebració de la Cort general, i tenia relació amb d'altres, com el donatiu i la legislació aprovada.

La proposta reial de reparació dels greuges donava pas a un procediment llarg –nomenament de divuit proveïdors i reunions deliberatives– que produïa, sovint, l'aturament parcial de la Cort. A més a més, s'ha de dir que no sempre es resolien tots els greuges presentats en una Cort, sinó que, de vegades, n'ajornaven la resolució per a futures Corts.

En el transcurs d'aquestes Corts es van presentar diversos greuges, entre els quals, i en primer ordre, la disconformitat dels braços quant a l'ús abusiu que es feia del sistema de delegació de poders, concretament de les lloctinències en diversos càrrecs. De fet, quan el rei nomenà en Galceran de Requesens com a lloctinent general seu el 1453, provocà el dissentiment i rebuig dels tres braços de la Cort, perquè entenien que s'estava vulnerant l'esperit reial del dret de la terra que preveia la figura de la lloctinència per a casos excepcionals; figura reservada, a més a més, per a les persones de llinatge regi: la reina consort, el primogènit o els germans del rei.

En aquest moment històric, el personatge d'en Galceran de Requesens va ser molt rellevant, políticament parlant. De fet, a l'inici de la Cort, quan es procedí a la verificació –judici d'habilitació– dels enviats com a síndics i procuradors pel braç reial, es va produir una queixa i impugnació per part d'alguns síndics, concretament dels enviats per les universitats de Lleida, Girona, Perpinyà, Tortosa, Vic, Vilafranca del Penedès i Vilafranca de Conflent. Aquests entenien que els cinc síndics barcelonins havien estat elegits incorrectament, ja que en el seu nomenament hi havia intervingut indirectament el governador general, Galceran de Requesens, vulnerant la llibertat d'elecció que posseïen la ciutat i els seus representants, basada en antics privilegis i ordinacions. D'aquí que aquests cinc síndics fossin considerats oficials reials. En realitat, no era la primera vegada que el poder reial intervenia en aquestes designacions vulnerant el dret general, ja que l'any 1386 s'havia produït un fenomen semblant.

La designació dels síndics barcelonins va anar de la manera següent: des de principis d'agost de l'any 1454, Galceran de Requesens havia intentat, i ho havia aconseguit, manipular les eleccions del Consell de Cent Jurats, del Consell de Trenta, així com dels cinc consellers, imposant la llista dels que havien de ser escollits per a aquests càrrecs, sota l'amenaça d'un ban o multa.¹ Aquesta designació reial portava correlativament a una elecció incorrecta dels síndics enviats a la Cort per la ciutat de Barcelona, ja que era precisament el Consell qui havia de designar els síndics a Corts. Fins i tot el rei va demanar que s'enviés com a síndic barceloní almenys un dels consellers de la ciutat, premissa que es va complir en nombre de dos.

A través dels síndics barcelonins enviats a Corts, el Consell s'assabentava de com transcorria la Cort, ja que aquests síndics estaven obligats a comunicar i sotmetre a consulta tots els temes en què es requeria el seu assentiment. A més a més, el Consell ordinari de Trenta nomenava una comissió de vint-i-quatre prohoms –*Vint-i-quatre de Cort*– que tenien com a funció exclusiva aconsellar els síndics barcelonins.

Però el maig de 1455, el Consell va destituir, en part, la comissió dels cinc síndics barcelonins, concretament tres dels seus membres, pel fet de no haver comunicat i consultat els assumptes que es debatien a la Cort.² Una vegada renovada aquesta delegació, es renovaria també, en part, la comissió dels vint-i-quatre prohoms que havien d'assessorar permanentment aquests síndics.

Les impugnacions del braç reial als síndics barcelonins van provocar una nova elecció d'aquests, ara en nombre de quatre, dels quals dos ostentaven també el càrrec de consellers.³ Amb aquesta solució hi estigueren d'acord els braços eclesiàstic i militar,⁴ però, de nou, les universitats de Lleida, Perpinyà i Vilafranca de Conflent dissentiren d'aquesta elecció al·legant que s'havien tornat a elegir dos dels síndics anteriors. Va ser definitivament el rei qui va resoldre el conflicte administrant justícia dins la mateixa Cort,⁵ després d'escoltar els advocats d'ambdues parts.⁶

Llavors va sorgir una nova preocupació a l'òrgan municipal: havia minvat el nombre de procuradors barcelonins (en aquell moment només n'hi havia quatre, mentre que abans el nombre havia estat superior) i, a més a més, cada vegada

1. "*Responents (els tres consellers) que ab deguda reverentia parlant los dits manaments son vists derogants a privilegis de la dita ciutat, usos, practiques, ordinations e bons costums de aquella hoc encara a la libera facultat als dits consellers atorgada sobre la formacio del consell de trenta e altres. Empero ateses les rigoroses penes en los dits manaments a ells e a cascun dells [...] apposades [...] son contents de obtemperar als dits penals manaments. Protesten empero de la salvetat e conservacio dels dits privilegis, usos, practiques, ordinations e bons costums [...]*" (AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 9, f. 11r).

2. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 9, f. 123r.

3. Els quatre nous síndics enviats per la ciutat de Barcelona el maig de 1455 van ser: *Raymundus de Plano* (conseller en cap), *Johannes Bach* (conseller segon), *Bertrandus Torro* i *Johannes Dalmatii, legum doctor*. (*Cortes de los antiguos...*, Cort General de Barcelona 1454-58, t. XXII, pàg. 415).

4. *Cortes de los antiguos...*, Cort General de Barcelona 1454-58, t. XXII, pàg. 416.

5. Vegeu en relació amb l'usatge *Judicium in curia datum* dins V. FERRO, *El Dret Públic Català*, Vic, Eumo, 1987, pàg. 253 n. 29, pàg. 254, 339 i seg.

6. *Cortes de los antiguos...*, Cort General de Barcelona 1454-58, t. XXII, pàg. 425.

augmentava més la representació del braç reial amb la incorporació de noves universitats, les quals també, al seu torn, augmentaven el nombre de síndics enviats, síndics definits pel Consell barceloní com “*molt contraris a aquesta ciutat*”.⁷

El donatiu

El donatiu demanat pel rei a aquestes Corts ascendia a un import de 400.000 florins, dues-centes vint-i-dues mil lliures barceloneses, el més elevat concedit durant el segle XV. Aquest donatiu es va aprovar a les Corts de juliol de 1451,⁸ però no va arribar-se a fer efectiu perquè la Cort va condicionar-ne l'entrega a la vinguda del rei Alfons al Principat i aquesta no es va produir. D'aquí que, en el discurs d'obertura de la Cort general de 1454-58, el rei Joan de Navarra demanés un nou ajornament, un nou termini de temps que fes possible la vinguda del rei Alfons. En realitat, es van concedir diversos ajornaments⁹ fins a arribar al juny de l'any 1458, data en què va morir el rei Alfons a Nàpols, circumstància per la qual no es faria mai efectiu el donatiu.

La recaptació dels diners del donatiu s'obtenia, en gran part, a través del cobrament dels *drets* o *generalitats*, tributs ideats per la Diputació del General; la resta de diners del donatiu s'aconseguia per l'emissió de censals, un instrument de crèdit, amb la garantia de la Diputació.

Els drets es cobraven a través del sistema d'arrendar aquest cobrament a particulars. Però, en aquest període de temps, la dècada dels cinquanta, resultava molt difícil per a la Diputació trobar arrendataris amb prou fermances per poder garantir el cobrament total dels drets, per la qual cosa s'havia de recórrer a la collita directa d'aquests. Aquest fenomen no es va donar únicament en la Diputació, ja que, de manera semblant, en l'àmbit de les impositcions municipals va passar el mateix: concretament, en el cobrament de les impositcions sobre el vi, la carn i la farina.¹⁰

Un altre fet comú que ens fa relacionar el municipi amb la Diputació era la falta de liquidesa d'ambdues institucions, deguda, principalment, als retards en els pagaments dels drets i impositcions que els arrendataris havien de fer a totes dues institucions, Diputació i Consell.

En la pràctica es van produir situacions en què era difícil discernir la competència del municipi o de la Diputació en matèria de drets i impositcions; així, trobem el cas concret dels draps de llana que alguns prohoms van retenir a la Casa del Pont de la Ciutat –lloc on es bollaven– per ser sospitosos de frau, assumpte que els diputats del General reclamaven la competència de conèixer.

7. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 9, f. 166v.

8. La Cort està disposada a donar al rei “400.000 florins Darago o doscentes vint milia libras barcinonesas ab algunes condicions e retencions contengudes en la cedula o scrit de la dita oferta”. (*Cortes de los antiguos...*, Cort General de Perpinyà - Vilafranca del Penedès - Barcelona 1450-1453, vol. XXII, pàg. 62).

9. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 10, f. 67r i v.

10. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 10, f. 81v-82v, i 119v.

Però la ciutat també va defensar el seu dret a tenir-ne coneixement: així, la deliberació del Consell de 30 d'abril de 1456¹¹ al·legà el seu dret a conèixer, adduint antigues ordinacions¹² de la ciutat que donaven aquesta facultat als prohoms.

La Diputació al·legava la seva potestat absoluta en matèria de generalitats, en aquest cas concret, la bolla dels draps de llana, regulada normativament des de les Corts de 1413.

La solució d'aquest assumpte passà per un acord entre els advocats municipals i els del General, que van acabar donant la primacia als diputats del General.

Durant la celebració de la Cort general d'aquests anys 1454-58 es va donar un altre cas de conflicte d'interessos entre el Consell i la Diputació. El juny del 1455 es va debatre a la Cort com s'havien de fer els arrendaments següents, si s'havien de pagar en moneda corrent o moneda forta. De nou, trobem la intromissió reial, que demanà que els arrendaments es fessin en moneda corrent als síndics de Barcelona, triats per imposició de Galceran de Requesens. Però la deliberació del Consell anà justament per l'altra banda: el Consell deliberà que fossin els diputats del General qui decidissin al seu lliure albir.¹³

La legislació

Les reunions de Corts eren l'assemblea adequada per aprovar paccionadament la nova legislació en totes les seves formes possibles: constitucions, capítols i actes de Cort.

Però, també, en el si de la Cort es debatia la possible vigència i activitat de les normes promulgades. En aquest sentit, la constitució sobre les drapades, aprovada l'any 1422¹⁴ amb caràcter perpetu per la reina Maria, fou motiu de debat en aquest moment. Aquesta constitució regulava la protecció dels draps de llana catalans enfront de la introducció de draps estrangers, i prohibia vendre, tallar i cosir teles no nacionals. Era una mesura proteccionista que intentava pal·liar la crisi que travessava el comerç català. Però, la realitat va ser que aquesta constitució “*per spay de més de trenta anys era stada callada e no may fins açí publicada ne practicada*”.¹⁵

El juliol de l'any 1456, els òrgans municipals van demanar, d'una banda, que s'actualitzés la vigència d'aquesta constitució i que fos coneguda; això ho van reforçar amb crides populars per assabentar-ne la població.¹⁶ D'altra banda, la

11. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 10, f. 84r - 85r.

12. AHCB, 1B-IV, *Registre d'Ordinacions*, 8, f. 39r-42r. *Ordinacions sobre los officis de parayres e texidors de draps de lana*.

13. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 9, f. 138v.

14. *Cortes de los antiguos...*, Cort General de Tortosa-Barcelona 1421-23, t. XIII, pàg. 409: “[...] *ab aquesta ley perpetualment duradora statuhim e ordonam [...] prohibim que daqui avant alguna persona de qualsevol ley, stament o condicio sia axi del Principat com fora aquell [...] no gos, presumescha ne puscha metre ne portar draps alguns strangers de lana, de seda o de aur [...] dins lo Principat [...] per vendre a tall o per fersen vestidures [...]*”.

15. GENERALITAT DE CATALUNYA, *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona, 1994, vol. I (anys 1411-1539), pàg. 132.

16. AHCB, CC, Reg. Del., f. 153r i seg., 158r i 161r.

Diputació s'oposà a la nova publicació de la constitució, ja que amb la seva aplicació veia minvar els ingressos dels drets de la bolla.

El Consell municipal va prendre la decisió d'actualitzar la vigència de la constitució sobre les drapades, després d'escoltar el parer de teixidors i paraires de la ciutat, als quals afectava directament aquesta mesura. Aquests van donar suport a la iniciativa de publicar i d'aplicar novament la dita constitució perquè *“era expedient e molt necessari per gran utilitat qui sen seguira a la cosa publica”*.¹⁷

Entre la normativa *ex novo* aprovada durant la celebració d'aquesta Cort assenyalen els capítols de Cort que reglamentaven la nova forma d'elecció dels oficials principals de la casa de la Diputació: diputats generals o principals i oïdors de comptes.¹⁸

Cal recordar que la Diputació era l'òrgan delegat del general i que la seva normativa bàsica era aprovada per les Corts.

Sense entrar en el contingut normatiu d'aquests capítols de Cort, s'ha de fer esment de la participació, en la seva elaboració, dels tres braços de la Cort. Concretament, després de la proposta elaborada en primer lloc pel braç eclesiàstic i, després, pel militar, va passar al braç reial.¹⁹ Dintre del braç reial, els síndics barcelonins la van sotmetre a deliberació del Consell abans de donar-ne el parer, tal com era preceptiu.

S'ha de dir que els procuradors gironins portaren la iniciativa d'aprovar aquesta proposta dins del braç reial; i precisament a aquesta proposta es va adherir la ciutat de Barcelona, a través de la deliberació del Consell de 9 d'octubre de 1455. Després d'aquest tràmit només restava *“el reconeixement i apuntament”* dels advocats dels tres estaments com estava establert preceptivament.²⁰

Conclusions

Les assemblees de Corts eren les reunions on el rei o el seu lloctinent coneixien els problemes del Principat. Durant aquestes celebracions, la Cort concedia o no el donatiu reial demanat, el qual era recaptat per la Diputació del General, i es podien presentar i reparar els greuges. En finalitzar l'assemblea es podia aprovar una nova legislació.

Les dues institucions separades de la Corona, el Consell de Cent barceloní i la Diputació del General de Catalunya, actuaven com a veritables òrgans polítics al Principat, cadascuna amb un àmbit delimitat: el municipi de Barcelona i el Principat, respectivament. Malgrat això, de vegades es van produir conflictes entre

17. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 10, f. 119r.

18. Normativa que va ser compilada per la Diputació del General en el *Llibre dels Quatre Senyals del General de Catalunya, capítols e ordinacions novellament fetes per la Cort general del Principat de Cathalunya celebrada en [...] Barcelona a 11 de octubre del any 1455, sobre la forma de eleccio de deputats, e oydors de comptes del General de Cathalunya*, Barcelona, Rafel Figueró, 1683. Aquest llibre aplegà totes les disposicions (capítols, ordinacions i crides) que regulaven la Diputació. Vegeu-ne pàg. 305 i seg.

19. Vegeu Ll. PEGUERA, *Practica, forma...*, cap. XXXIV, 2, *Constitucions apres de ser ordenades han de passar primer per lo Bras Ecclesiastich, apres per lo militar, y apres por lo Real*, pàg. 89 i 90.

20. AHCB, 1B-II, *Registre de deliberacions*, 9, f. 189v-190r.

totes dues a causa de la coïncidència, per exemple, en l'objecte tributari, com va ocórrer amb les impositcions municipals sobre els draps i el dret de bolla de la Diputació, regulades totes dues respectivament en les ordinacions municipals sobre els draps i en els capítols de la bolla de la Diputació.

La Cort general de 1454-58 va viure aquesta situació de manera molt intensa a causa, en gran manera, de l'absència del rei al Principat. Aquest fet va provocar dues conseqüències: d'una banda, la creixent importància política de les persones de representació reial, concretament del governador general Galceran de Requesens, abans lloctinent general, que va tractar d'incidir en la composició de l'assemblea; i d'altra banda, els esforços de les dues institucions polítiques més importants del Principat, Consell i Diputació, per omplir els buits en l'exercici de poder polític propiciat per les absències del rei Alfons.